

૧૯૩૩

૧૯૩૩

ઘરડા કાકાનો વરઘોડો.

સ્ત્રી પ્રસિદ્ધ કરનાર
બટ કાનજી માધવજી રંધાળા,

નડીઆદ.

સત્યસાગર પ્રેસ.

સંવત ૧૯૩૬—સન ૧૯૧૩

કિંમત ત્રણ આના.

(કવિત) મનહર.

દયાળુ અતિ હઠાર લાજનો વધારનાર,
 દુઃખ તણે ટાળનાર થાણો સરદાર છે;
 ખરી ખૂજ જાણનાર હેતુ જન હિતકાર,
 દિસે દેવાંથી દાતાર નોંધારાં આધાર છે;
 સોભિત શુભ ભંડાર કાન્તિ રૂપ પારાવાર.
 વહું શું હું વાર વાર કાવ્યનો કોઠાર છે,
 ગંભીર ગાદો વિશેષ ભાજિયો મેં ખેસ ખેસ.
 રાજ રતનેસ આજ કવિયોનો કાર છે. ૧
 ગોહિલ તણે લલાટ લીમડા લખાયા પાટ,
 ઠીક ક્યો ઠાઠ માટ ટીકાટ સૌ ઢાપે છે;
 બૂપ ભગમાંલ સૂત સારો થયો છે સપુત,
 નામ રાખ્યું રાજ પુત કાવ્ય રસ આપે છે;
 દાવ્ય પર પ્યાર જેમ આગળ રાખેજ એમ.
 કિર્તિ પ્રસરે ન કેમ? ખરું ચિત્ત ભાપે છે;
 એવા નૃપ તણું નામ ખાળાપણુ રનેહ કામ,
 લધુ ગ્રંથ સાથ આમ “કાન” જોડી રાખે છે. ૨

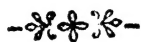
પ્રસ્તાવના*

હું પિતા પૈસાનો લોભ કરી ખાપડી નિર્દોષ પુત્રી છૂટા-
વરને આપે છે. પણ અંતે શું બનશે તે પર વિચાર કરતાં નથી
આવા પુરુષોને ચાખક મારવા કસાએલી કલમથી ઉત્તમ પુસ્ત-
કો અને ભાષણો થયાં થયાં છે. તેથી તે વિષે કહેવું જો
ખાધેલું વાગેળવા જેવું છે. તોપણ અધાપી પર્યંત દેશિઓની
આંખ ઉઘડતી નથી માટે હજી વિશેષ વાર કહેવાની જરૂર છે.

લોભી પિતાનાં કરતબ અને તે ફેરવવા પુત્રીએ કરેલી
યુક્તિ, એ વગેરે ખાખત પર ચિતાર આપવા કોશીશ કરી છે.
પણ લંખાવવા જેવા વિષય હંકામાં પૂરા કર્યો કારણ કે કિમત
જૂજ થાય તેથી સ્વજના ગ્રાહકોને ખરીદવા અનુકુળ પડે.

વહાલા વાંચનાર! આ નાનું પુસ્તક તમને પસંદ પડશે.
ને તેમાં તમારા તરફથી કાંઈ મદદ મળશે તો મારાં બનાવેલ
બીજાં પુસ્તકો જસદીધી દેખા દશે. એજ.

ભટ કાનજી માધવજી, રંધોળા.

घरडा काकानो वरघाडो.

पान.

साससुथा

दयापाध

जडाव

धरडो काडो

जीमो

दाज

सुमतीचंड

એક લોભી વાણીયો.

તેની સ્ત્રી.

તેની કુંવારી કન્યા

એક શાહુકાર

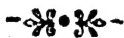
[પરણવા તૈયાર થયેલ]

એક હજમ

એક આખરદાર મરાથીયો.

એક કેળવાયેલો કોતો જુવાન

રથળ ઇચ્છા પુરી.

ધરડા કાકાનો વરઘોડો.

પ્રવેશ પેહલો.

સ્થળ લાલચુરાનું ઘર.

લાલચુરા. દયાબાઈ ને જડાવ

લાલચુરા—મારી પ્રિય પત્ની ! મિત્ર મિત્ર રૂઢીમાં મિ મ મિત્ર દુઃખ વેડી હૃદયો ઉપરાંત હેરાન થઈ મહા મુશીબતે જ-
ળવી રાખેલું અમૂલ્ય રત્ન આ જે વેચવાનો વખત આવ્યો, અ
ને તેનો કીમતી નાણાવટી મળી આવ્યો.

દયાબાઈ—શું તે રત્ન તો મારા કાળજીની કોર ને જીવથી
પણ અધિક મારી વહાલી જડાવ ન હોય ! કેમ ! તેના સગપણ
નું કોઈ માથું આવ્યું છે ?

લાલચુરા—હા, ખરે તેં કેમ જાણ્યું ? એ તો પૈસાદાર
ખરાકમી પુરૂષ ધરડા કાકાના નામથી મશહુર થયેલ છે. પૈસો
તો આજ કાલ થોડી મુશ્કેલી મેળવ્યો છે. પણ એટલામાં
તો એવી શાખ ખેરી ગઈ છે કે આખા ગામમાં સૌ માથું
નીચું નમાવી ચાલે છે. શું કન્યાનાં નશીબ ? એ નશીબનાં હવે
શાં વખાણ કરવાં ! આપણે કોઈ સારું ધર મળે તો વેવિશાળ
કરવાનું ધારતા હતા. એટલામાં અનાયાસે આવી મળ્યું ધ-
ધર ધારે તે સારા માટેજ.

દયાબાઈ—પૈસાદાર એતો ઠીક, પણ વિદ્વાતામાં શું વખો-
લ્યા સાચક છે તે વણીયો. ત્યાં હમર કેટલી છે તે કહેા.

લાલચુશા—અરે! એક બાપ કરતાં વધારેનો ઇસ્ટેલ સં
બળાય છે. ને હમર તો કાંઈ મોટી નથી. છોડી કરતાં સહેજ
વસ્ત્ર વધારે હશે. પણ એ તો શાસ્ત્રનો લેખ છે કે “કન્યા
કરતાં વર પાંચ વર્ષે મોટો જૂનો” ત્યારે ધારવા પ્રમાણે બહુજ
સારું છે. વળી ફકરડીને વધતાં વાર રી?

દયાબાઈ—વાર. હમર કેટલી છે તે તમે નહીં કહેતા નથી,
તેમજ એ શું વિચાર જાણે છે તે જણાવતા નથી.

લાલચુશા—વસ્ત્ર તો ૩૫-૪૦ હશે ખરાં પણ શરીર
મજબૂત તેણે જણાય તેમ નથી. સદાચર્ય એટલે જમવાનું
પૂણું સુખ ત્યારે વૃદ્ધાવસ્થા શે વરતાય!

દયાબાઈ—“વૃદ્ધાવસ્થા શે વરતાય” એ ખોલ ઉપરથીજ
જણાય છે કે ૩૫ ને ૪૦ મળી ૭૫ વર્ષ થયાં હશે.

લાલચુશા—કદાપી એમ હાય તોપણ શું?

દયાબાઈ—કેમ વાર? વૃદ્ધને આપી પાપડી અનાય
ખાજકીને હાથે કરી રંડાવે વહેતો આપવો!

લાલચુશા—રંડા એ શું ખોલે છે? સંભાળીને ખોલ તું
શું સમજે? હમણાં પાંચ સાત વસ્ત્ર શેઠને કાંઈ થવાનું નથી
એટલામાં દેવ કરે તો એકાદ છોકરું થઈ જશે. એટલે ચિંતા
મટે. ખિચારા શેઠ પણ છેવાની એટલે કરે છે તો? નહિંતર
તેનાં આગલાં ધરનાં ૫૮ વર્ષની હમરે શુજરી ગયાં તે વખતે

પણ હોકરાને એ દીકરીયો હતી; ત્યારે કાંઈ ફરી કરવાની મર-
જ ન હતી. પણ પછવાડેથી જરા મહ વાંકા એટલે એ ના-
ના હોકરાઓનો અછબડા, ઓરી વીગરે વ્યાધીથી વિનાશ થ-
યો, ને મોટો હોકરો ૨૦ વરસની ઉંમરે કાંઈ પણ સંતાન આ-
પ્યા વગર પોતાની વહાલી સ્ત્રીને વિધવા બનાવવા કોલેરાના
દરદી કબૂટ પામી અંતે જગત કર્તાની હજીરમાં જવાબ દેવા
જઈ રહ્યો. એ દીકરીઓ છે તેને તો જમાઈ લઈ જવાના. પછી
દીકરાની વિધવા વહુ ચાકરી કરે કે નહિ? એ ભરૂંસો કેમ પ-
ડે વળી સંતાન વગર સંધળા પૈસામાં પૂજી મૂકવી?

દયાપ્રાર્થ—વાહવા! રત્ન લેનાર તો નાણાચટ્ટી સારો
મળ્યો. પણ પીટ્યા અપૂજ; કાગડની દોટે દૈયરું શું ખાર
વરસની ખાળકી પંચોતેર વર્ષના પાપીને આપી પરહેજ કરવી?
આ તમારો વિચાર કદી પણ ખર આવવાનો નહિ.

લાલચુરા—તારું ડહાપણ બહુ. પગપર પગ ચડાવી સાં-
ગા માચીપર જેસી રહેતાં દારીઓને હુકમ કરમાવવાનું અને
લીલાં પીળાં થઈ ફરવાનું ખીચે ક્યાંથી શોધી લાવવાની હતી?

દયાપ્રાર્થ—મારી હોકરી સૂદો પાકો રોટલો ખાઈ ઉઘમ
કરી પોતાનું પેટ ભરશે. વળી જો તેને વિદ્વાન વર મળશે તો
તે પૈસાદાર કરતાં વધારે ગણાશે. પણ જીદા વરને આપવા ત-
મારો વિચાર ખર લાવતાં પહેલાં તેને ત્રિખ ખવરાવી માં નાં-
ખવી એ વધારે મારું છે.

લાલચુરા તેમાં આપણને શું ફાયદો? પાળી જેવી પા-

દી કરી તેનો ખદત્રા નળવાનો આજે વખત આઠ્યો કેમકેધા
રવા પ્રમાણે તો થોડા એટલે ત્રણ હજાર રોકડા ન ખે હજાર
તું ધરેણું કયું છે. વળી પ્રસંગે ખોટ નીકળે ખરી ત્યારે ખીજ
શી જરૂર છે.

(જડાવ આવે છે)

લાલચુશા—આ જડાવ ખેન આઠ્યાં કેમ ખેન? તારાં
લગ્ન કરીએ તો તું પૈસાદાર ચાહે છે કે ખીજે? મારા ધારવા
પ્રમાણે તું પૈસાદારજી હમ્મીય.

જડાવ—પીતાજી, કહેતાં યરમ આવે છે. પણ પૂછોછો
ત્યારે કહેવું જોઈએ કે હિંદુ ભાઈએ ખરેખરા કુચાલરૂપી
કાળના સપાટામાં આવી ગયા છે. તો પણ તેમની આંખ કંધ-
કતી નથી. એ વિષે કાલે અમારી કન્યાશાળામાં બાપણ થતી
વખત એક કવિ કવિતા બોલ્યા હતા તે સાંભળો.

સવૈયા એકત્રીશા.

સુરત થઈને રહ્યા સ્વદેશી, નિદ્રાએ સપડાવ્યાસાર,
હાથે કરીને હળવતા પડતાં, ખોઈ ખેલા ખાંતે ઠેકાણ;
આવું કેમ ગમે છે યાજ્ઞા, શું મુંઝણા હો દ્રગખાજ,
અરે! આર્થ હોને આજે, સઘ સુધારો કરવા કાજ. ૧
સંપ ગયો સંતાઈ છાનો, લલિત પણ રીસાણી સોય,
વ્યસન વિષે ચક્રચુર ખન્યા, ત્યમ નૂર મળે નહિ મુખપરકાપ;
જુરસો નહિ જાત્યાભિમાની, સ્વદેશિનો જ્ઞેતાંમાં નાજ,
અરે! આર્થ હોને આજે, સઘ સુધારો કરવા કાજ. ૨

સદ્વિદ્યા વિસારી મૂકી, નાહી નિતિ દેખી એમ,
હુમરે કળામાં હિત જરા નહિ, સદ્ગુણ અને મળે નહિ પ્રેમ;
બાપા ભાવિક બુદ્ધ્યા ભાણું, શણગારે મોહ્યા શું આજ?

અરે! આર્ય હોને આળે, સદ્ય સુધારે કરવા કાજ. ૩

દૂરાચાર ફેલાયો ફેગટ, આંખ હઘાડોને આ વાર,
દિલના ડાહ્યા સજ્જન સારા, સ્ત્રી કેળવણી ક્યાં છે સાર;
જાતિ ખંધન જૂઠાં કરીને, શું કરીએ સારે રીતજ,
અરે! આર્ય હોને આળે, સદ્ય સુધારે કરવા કાજ. ૪

ધરમાં મર ઘંટીએ ખંટી, મળે નહિં પણ વેચી દાર,
કરળે લઈને વરા વિષે દો, સુરમેશ્વર પર ધીની ધાર;
આયો ચાલ કર્મથી ખોઈ, ખોવરાવી ખોળની લાજ,
અરે આર્ય હોને આળે, સદ્ય સુધારે કરવા કાજ. ૫

વેળે થવનમાં વિરળાયા છો, દુઃખડાં સઘળાં કેમ દળાય,
ખાળ લગ્ન તો ખૂરું કરે, પણ એ વિચારો નહિં રે કાંય;
ભરત ખિચારો ફીકો લાગે, જોશ એનો ક્યાંછે આજ?

અરે! આર્ય હોને આળે, સદ્ય સુધારે કરવા કાજ. ૬

ક્યાં હિમતને ધૈર્યજ નાહાં, શૂરા ગયા સંતાઈ ક્યાંય,
કૌવત ક્યાં તે ગયું કારમું, શૂન્ય પયું છે સઘળું જ્યાંય;
નિર્બળ ખાળક નિર્બળ માતા, નિર્બળ પિતા છે ચીરતાજ,

અરે! આર્ય હોને આળે, સદ્ય સુધારે કરવા કાજ. ૭

ચોગરદમ આવું અંધારું, તેમાં દુષ્ટ પિતાનો કેર,
લોભ કરી લલિત નો આપે, નિજ સૂતાને શોધી વેર;

મોટા વરને નાની દેહે, નાનાને મોટીનાં રાજ.

અરે! આર્ય હોને આળે, સઘ સુધારે કરવા કાજ. ૮

(હવે) કુલીન નામનો ફાંડો રાખી, કન્યાને નાંખો નહિં દૂપ;

નામ પડે નાણાં બીધાનું, ત્યાં તો શાણા રે'જે ચૂપ;

ઉમર, વિદ્વતા, શુણ તપાસી, શોધીને સારો વરરાજ'

અરે! આર્ય હોને આળે, સઘ સુધારે કરવા કાજ. ૯

લાલચુશા—પૈસો તો પુઠકળ છે. તેમજ કુળ પણ હંચુટે.
વારે ઉમર સહેજ વધારે છે.

દયાબાઈ—સહેજ વધારે એટલે તું ખાર વરસની અને
ધરણ કાકા પંચોતર વર્ષના કાળા અક્ષર ના કૂટી મારે તેવા.

જડાવ—અરે! રૂખીતુંજ નામ મોકાણ કરવા ભોગ છે
ને? નાના પીતાજી ધારેલો વિચાર તો ધુળ મળવાનો.

લાલચુશા—ના, દીકરી એમ ન કરીએ; મા ખાપનું કહ્યું
ન કરે તે દુઃખી થાય.

જડાવ—હા, એ વાત ખરી; મા ખાપ તો કદાપી કૂવામાં
પડવાનું કહે તો કરવું કે?

લાલચુશા—જ્યાં સુધી દૂધ પીતાં ધસધાય ત્યાં સુધી વી
ખ પાવાની જરૂર નથી. પણ અંતે ખળાતકારી મંદાજ રૂર
કરવો પડશે.

જડાવ—ઓહો! પીતાજી ધારે છે તે કરતાં વીખ પાવું
કાંઈ ખોટું નથી. વળી મારા ના પાડવા ઉપરાંત કરશે તો ત-

મારી આખરના કાંકરા ધરાના, હું તો મારે પાડું છું તેજ કરીય.
લાલચુશા—જેમ્ને છોમ્ને પછી શું થાય છે, હાલ તો
સેા ખેતી રહ્યા છે માટે જાડું છું.

(જાપ છે)

પ્રવેશ બીજા.

સ્થળ ધરડા કાકાનો ઉતારો.

ધરડા કાકા ને ખીમો.

ધરડાકાકા—કેમ ખીમો! કેવડા ને અત્તરની સુગંધી પ્રેક્ષી-
ને આવશે કે? જૂઠું કહે તો મારા સમ.

ખીમો—હોવેસ્તો. તેતો છક યમ જશે.

ધરડાં—પણ વાર આ પીઠીનો રંગ ખરાખર કેમ ચઢ-
તા નથી.

ખીમો—કાકા, પાંદે ઘડે કાંઠા ચડે કુ?

ધરડાં—સાળા, હું તો પક્કા જુવાનને હઠાવું તેવો છું;
મને ધરડો કોણ કહે?

ખીમો—ખરું છે. મરવાની આજસે જવો છે. પણ ત-
મારું નામ ધરડા કાકા છેકની?

ધરડાં—એતો ગામમાં સૌના કાકા યમ્ને એટલે બૈરા-
ઓ હાજ કાઢે ને સૌ મારાથી નાનું; તેમજ આપણા ચોપ-
ડા બહાર કોઈ નહિં તેથી સઘળાએ મળી ધરડ કાકાનો ખે-

તાપ આપ્યો. એકે કહ્યું બેએ કહ્યું એ સડેડાટ ચાલ્યું, હવે તો એજ સંઘા પડી ગયું છે. પણ મારું અસલ નામ તે એર છે.

ખીમો—એર તે કેવું?

ધરડાં—અસલ નામ તો હીણુ જુદિયા છે.

ખીમો—વાહવા! શેઠ નામા તથા શુણા નામ પ્રમાણે અ-
કરના પણ ખાં હશે ખરા.

ધરડાં—એમ તો ખરુંજ કે વાણિયા બાઈનું ડહાપણુ
અસલથીજ વખણાય છે. તેમાં વળી મને તો અંધારામાં વેં-
હયેલ છે.

ખીમો—જેવાને રૂપ પણ કેવું છે?

ધરડાં—કેવું તે?

ખીમો—આંધળી ખડેડાં ફેડે તેવું.

ધરડાં—એતો સારું ના?

ખીમો—હા, ને મુખમુદ્રિકામાં તો કાંઈજ મણા નથી.
આ જેતાં તો જણાય છે કે તમારો જન્મ સૂર્ય ગ્રહણને દહાડે
થયો હશે.

(શેઠ અસ પાસ જીવે છે)

ખીમો—કાકો, માથું હેઠું ઉતારો તો ખરાખર જણાય.

ધરડાં—સાળા, જે બદામના હરામખોર હજીમડા વગર
વિચારું શું બોલવા બેઠો છે? તારાં હાડકાંજ કુળાં છે તો? લાવ

મારાં ચરમાં ને આપેના.

(જોષ મોઢે હાથ ફેરવતાં)

ખરચા ખીમો! આ સોનાની ધાળીમાં લોઢાની મેખ જેવું છે. ઘોળાં પળીયાં તો ખડુજ ખોટાં લાગે છે. જરા ચીપીઆ વતી ચુટે તો?

ખીમો—કાકા, આંખોના તેજમાં અંજવાળે પણ અંજાઈ ગયા છે તેમાં વળી એ શું? મારી નવી કાકીને પછી શા-થી નીહાળશે.

ધરડાં—નીહાળવાનું તો એવું રેતો.

ખીમો—કાંઈ અડચણ નહિં. હું છું ના.

ધરડાં—એ તો ઠીક, પણ વાર આ પળીયાં ચુંટવાનું નહિં ખને?

ખીમો—શા માટે નહિં ખને? નવી વહુ પરણનારે ધર્મા-ય નમઃ કરવું એવો નિયમ હોય તો આવો જરા ઓરા. પણ તે હાડે હં હં !!!-અરર !!! કરતા હતા ત્યારે આજે કેમ? આજે તો તમારો કામસીઓ સામુઆરી ખરાખર સરેવલ સગાવવું છે.

ધરડાં—ત્યારે કેમ?

ખીમો—કુલક સગાવો.

ધરડાં—એ તો અહિં ના મળે. ખીજો કાંઈ ઉપાય ખ-રા. હજમ તો કાંઈ કાંઈ ખડા હુથીયાર હોય છે.

ખીમો—હા કાકા, મૂછોપર મેંસ ચોપડો.

ધરડાઠ—(ખડખડ હસીને) તે તો સૌ જાણી જાય.

ખીમો—જાણશે શું? તમે તમારી મુંઝોપર હાથ ફેરવવા ક્યાં આવવાના છે?

ધરડાઠ—ના, તે તો આપણે ક્યાં અડવા દેવાના હીએ. સાળો સાસુ ચાંદસો કરવા આવશે ત્યારે પણ મૂખ ફેરવશું તો?

ખીમો—ત્યારે પછી મેંસ એપડત્રામાં શું અડવણ?

ધરડાઠ—હાક, તારી મરજી છે તો લાવ.

(તાવડીની મેંસવતી વાળ કાળા કરે છે)

ખીમો—કાકા, આંખોમાં આંજણુ તો આંજ્યું, પણ માલ પર ધૂસીયાં પાડવાં ચૂકી ગયા.

ધરડાઠ—એમકે? ત્યારે લે ઝટ કર. વાડ વરધોડાને શો-ભિતી ચીજ સંભારી સંભારીને શાદ કરજે. પણ આ ગાલમાં ખાડા દેખાય છે તેનું કેમ?

ખીમો—એમાં તો શું? અંકેકો કોર અંકેક સોપારી રાખે.

ધરડાઠ—(ખડખડ હસીને) બસો ઇલાજ. કદાપી કસમ યકડાઈ જાય તો સોપારીનું જ્યસન વધારે છે એમ કહેવાય.

ખીમો—શુઠ, નેણ ઉપર સતારા તો ચોડ્યા. હવે કેડેક-મર પટો ખાંધી જાવો પડેરો. વાડ તમને તેડનાર આજુવર તો ચાર જોશે ના? શ્રીકૃણ તો સાચેજે એટલે ચાલશે.

ધરડાઠ—(ખીજને) રાંડ ગોલીના ખડેંકયો છું? ચાર અ-જુવર કેવા? અજુવર તો એક જોયે.

ખીમો—ના કાકા, દેશા ચાલ છે કે તમ જેવા ખીજ વ-

ખત પરણે તેને ચાર જણ તડનાર જોઈએ. ખેસવાને માટે પા-
લખી ખનાવશું કે મેલી?

ધરડાં—સાળા. હજી વિચારતા નથી. મેલી શું?

ખીમો—અમ લોકો ઘોડાને મેલી કહીએ છીએ.

ધરડાં—તો ઠીક, હવે એ તો સઘળું થઈ રહેશે; પણ
તું લાલચુશાને ત્યાં જઈ આવ, જોઈએ ત્યાં શું ખામ ધ્રુમ
થઈ રહ્યું છે. મારી પ્યારી જડાવ કેવા તર્કમાં છે. તે જાણી લે.
વળતી દોલ, સરણાઈ, લાસાં વગેરે વાજીત્રવાળાને ખોખાવ.
ખંદુકોના ખહાર કરવા ખડકમદાશને કહે; ઘોડાને જરીયાનનો
પોથાક નાખ ને સઘળા સાખેલા તૈયાર થઈ જવા સુચના કર.
શરીર સામગ્રીમાં અને વરઘોડામાં કાંઈ ખામી જણાય તો આવીને
સંભારજે. પણ ખીમો માંડવામાં જતી વખતે તું મારી સાથે
રહેજે. નહિં તો પછી ધરડાપણુ છે એટલે વખતે પડી જવા-
થી મશકરી થાય.

ખીમો—કોઈ નહિં થાય, હું તો તમારું સઘળું સમાધાન
કરીનેજ ખસીસ. પણ કાકા, તમે મને ખડુ સાંભરશો. વાર
આપણા જનૈયાએ તો તૈયાર થઈ ખેલ છે.

ધરડાં—એમકે? ત્યારે તું જલદી જઈ આવ,

ખીમો—ખડુ સારું.

(જા ૬)

પ્રવેશ ત્રીજા.

સ્થળ લાલચુશાનું ઘર.

લાલચુશા. દયાબાઈ ને જડાવ.

જડાવ—આપા, તમારો ધારેલો વિચાર ધૂળ મળવાનો.
વખત નજદીક આંચો.

લાલચુશા—એ બધી વાત ફોગટ છે. તું કાંઈ અફસ તકરૂં કરીશ તો જોર જુલમ કરવાની જરૂર પડશે. પેમાદારને પરણાવી સુખમાં દિવસ નિર્ગમન થાય તેવું કરીએ છીએ ત્યારે કેવા ગાંડા વિચાર કોઈના કહેવાથી ધારે છે. આપુ! તને કોઈએ શીખવ્યું હોય તો તે હઠ હવે મૂકી દે, ને મને નાહક કાયર ના કર.

જડાવ—પીતાલ. તે જોડું થવામાં ઘણી અડચણ છે. પે-સા તો છે એ વાત ખરી, પણ તે કેવળ ગરીબ માણસનાં ગ-ળાં લૂંછ અન્યાયથી મેળવ્યો છે. જગતમાં તેની અપકિર્તિ ઘ-ણી છે. વળી કોઈ ઠપકાનું ઠેકાણું એટલે સાસરો, દર કે જેઠ નથી “આગળ હાથ પાછળ હાથ ખમા કરે ગોરખનાથ” એ કહેવત મુજબ હરી ફરી ઘરડા કાકા સામુ જોવું. કદાપી દૈવ જોગે તેની આંખ મીંચાણી તો પછી મારી શી વલ્લે?

લાલચુશા—તો શું અડચણ? ખાઈ પીઈ સુખે આનંદ-માં દિવસ કહાડવા. વારું તું જ તો ખરી સૌ તારા પગ ત-

જાસતા આવશે.

જડાવ—તે ક્યાં સુધી. જ્યાં સુધી લક્ષ્મી હોય ત્યાં સુધી.
પણ લક્ષ્મી કોઈની નથી. તે કાળવારમાં રાજી કરે છે; તે કા-
ળવારમાં રોવરાવે છે. કવિ પણ તેને કહે છે કે

“ધીઃક દધીજા ધીઃક ધીઃક હૂખી જા પાછી

વિજનુ વલભા ધીઃક ચૈદમા વીખ તું સાચી”

ત્યારે એવી ચળીત લક્ષ્મીનો ભરંસો શો? લક્ષ્મી ખૂટી
એટલે કોણ તું ને કોણ હું. તમે મારા મગા પિતા છો પણ
તે વખતે મારો જાવ ન પૂછે. જ્યાં સુધી કાંઈ લાભ હોય ત્યાં
સુધી સૌ પાસે રહે તેને માટે એક મુસાફરે એક વ્રતને કરેલો
સવાલ સાંભળો,

વૃક્ષપ્રતિ ઉકિત, મનહર છંદ.

૨૦ અરે! દક્ષ વૃક્ષ સુણ લક્ષ દહ વાત એક,
નિકળ્યો અગાઉ ત્યારે શોભા પાર વારની;
કોયલ ને શુક વળી ખીજાંઓ અયાગ તણી,
વાણી મીઠી શુણી મેંય પક્ષીઓ અપારની;
જેઓ તારી પરે નાચી કૂદીને ગમત કરે,
કેમ પ્રીતી છોડી એવા ખુશી કરનારની;
૨૦ શું કરું તે તેની મેળે ચાલ્યાં ગયાં ફળકલે,
માયા આજ દેખ એવો સ્વાર્થ સંસારની.

જેમ તે આડે કહ્યું કે કૃષ્ણ હતાં ત્યાં સુધી પહોંચી આવી ઠ
કતાં પણ તે ઉપે પોતાને કાંઈ લાભ નથી એમ જાણી સૌ ઉ
ડી ગયાં. તેમજ સ્વાર્થિ સંસારની માયા પણ એવીજ.

જ્યારથી તમે આ સખંધની વાત લાભ્યા છો ત્યારથી હું
તમને ફરેક દિવસે સારી રીતે સમજાવું છું પણ તમારું કંઈજ
હૃદય હજી પીગળ્યું જણાતું નથી તો હવે વળી પરમેશ્વર કરે
તે ખરું.

લાલચુશા—કર્યા પરમેશ્વરે રાંડ શંખણીના પેટની અમ-
થો કવરાવ્યા કરે છે.

જડાવ—એમાં શું કવરાવ્યા. ઠાલા બકબકાટ કરેા છો?

લાલચુશા—હું બકબકાટ કરું છું કે ઠીક ઠીક લે.

(તેને ખૂબ લપડાડેા મારે છે)

દયાબાઈ—બેન, એની ખુદ્દિ ફરી છે “ સાઠી ને ખુદ્દિ
નાઠી” મારે તું એને કાં બોલાવ.

લાલચુશા—હા, મારી ખુદ્દિ ફરી છે. તું પણ સંકુનો
સ્વાદ આપી દે.

(તેને પણ મારે છે)

દયાબાઈ—અરે! પાપી નિર્દયા તું અમને વગર વાંકે કાં
માર? રે! દુષ્ટ તારા કંઈજ હાથ મને શુળા જેવા લાગે છે. તું
આવો નિર્દયો કેમ થયો.

લાલચુશા—આવો તો આવો પણ જોજો છેડનો ઢાવો.
બાહ્યા! માર્યામાં મક્ક લાવો. માર ખાધાની વધારે મરજી જ-

હાય છે; હજી તો જલ ક્યાં ફુંકી કરે છે? ઠીક છે રજા પડ્યું ચડી ગયું છે માટે ખૂબ ખંખેરીએ.

(વળી મારે છે)

હયાબાઈ—હાય હાયરે !!! મને મારી નાંખવી હોય તો મારો એકદમ છરાયી જીવ લે પણ દુઃખ ઠઈ ના માર. મારી નાંખીશ તો પણ હું છોકરીનો સ્વાર્થ ખગાડનાર નથી.

લાલચુરા—એતો હું ક્યારનો જાણું છું કે મારા ના પાડવા ઉપરાંત તેને તે કન્યાશાળામાં મોકલી બાણાવી છે ત્યારથી તે અને તું ખંખે મને ગાંઠતાં નથી. પણ આટલું બધું ખોલતાં આવડે છે ને રજાતાં તો નથી આવડતું?

હયાબાઈ—ખાઈડીએ શું રજા, જો ખાઈડીએથી બનતું હોય તો જગતમાં મરદ થીક ઉત્પત્ત કરત. બધી મેરીએજ રહેત.

લાલચુરા—ત્યારે દાક્કાં શું બકલું.

હયાબાઈ—તમે આવળી રીતે ચાલતા હો તો મારી સમજુતી આપવી એ અમારો ધર્મ છે.

લાલચુરા—આહાહા!!! સમજુતી આપનારનું પૂછકું. “ધરણ કાકાને નહિં આપવાનું ને દોકરીનો સ્વાર્થ નહિં ખગાડવાનું” જોણે છે તેનું કળ આખજે. હજી ક્યાં બગડ્યું છે. ખંદા તો ખાઈને સુધ રહેશે, પણ હું રોજ રોા સાંઠ કરે તવી છે જોને આંખજો ક્યાં માય છે? શરીરને ખાંધા કેવો છે? પટીયાં કેવાં પાડ્યાં છે? આંખો કેવી પહકાર કરે છે? લૂગડ

તો ફાટલ છે ને પોતે વૃદ્ધ થઈ છે તો પણ “હાલ જાય હવા-
લ જાય પણ ખંદકા ખેલ કયું જાય” ખરેખરી રાંડ ફાટલ-
જ છે ના?

દયાબાઈ—મારા પીઠયા કૂનરા તને ખધું હોય છે.

લાલચુરા—હા, હું કૂનરો. હા હું કૂનરો. ને તારો ખા-
પ કૂનરો.

(વળી મારે છે.)

દયાબાઈ—વોય વોયરે! ખાપ, મારાં હાડકાં કુણાં થઈ
ગયાં.

લાલચુરા—વાળતાં ઠીક પડશે.

જડાવ—ખાપા! આ શું? જીવતાં ખિચારી મારી વૃદ્ધ મા
ને હુંડા અપવાદ મૂકી ચિદ મારો છો?

લાલચુરા—એમજ હોય, વાકે લાકડે વાંકો વેડ. છોડી
તું તારી માના લક્ષણ શું જાણે?

(પૂંખ હસે છે)

જડાવ—સાજે, સાજે.

લાલચુરા—તાર જા. મારે તો ગમતમાં તેનો જોખ વ-
મારે વાર કરવાની મરજી હતી પણ ખંધ રાખું છું. પણ હવે
તું મારે આડે તો નહિ આવે?

જડાવ—જ્યારે તમે મારા માટે નાહક લડો છો ત્યારે તેમ.

લાલચુરા—હા, દીકરી હવે ઠીક કહેવાય. વિવાહની તૈ-
યારી કરી છે માણસો આંગણ મળ્યાં છે; આજ લગ્નનો દિવ-

(૨૧)

સ છે, જન પાણુ આવી છે ને પછી તું અને તારી માં તો-
જ્ઞાન કરે. એ યોગ્ય નહિં.

જડાવ—કોઈ તોજ્ઞાન કરે નહિં જેમ ખનવાનું હશે તેમ
ખનશે. તમે કશું તે સારું. વાર તમે જાઓ. પરાણીની સરખ-
રા રાખો. હું મારી માને સમજાવીશ.

લાલચુશા—વાહવા! દીકરી આવી તારી સુ પ્રદિ થશે એ
હું જાણતો નહતો. પણ આ વચન સાંભળી ઘણુંજ પ્રુથીછું.

(જાય છે)

પ્રવેશ ચોથો.

રથેજ સુમતીચંદનું ઘર.

સુમતીચંદ, જડાવ ને દાજી એક બ્રાહ્મણ સાથે.

સુમતીચંદ—અરે! જડાવ તું અહિં કેવી. તારે આંગણું
તને પરણવા માટે ધરડા કાકા આવેલ છેને?

જડાવ—કાકા એતો કાકાજી. બાકીખરા રવામી તો તમે.

સુમતીચંદ—એ શું? મારી મરકરી કરે છે?

જડાવ—મરકરી શેની? જુઓને વાડકામાં મીઠી તો લા-
વી છું તે જરા પગે અડાડી આ મીઠલ હાથે ખાંધી લો ને
કોઈ બ્રાહ્મણને ખોલાવી તાડકાળી લગન કરે.

સુમતીચંદ—રૂપિયાનો ખર્ચ કોક કરે ને પરણે કોક એમ
કેમ ખને?

જડાવ—ખનાવવું તું કેને આપણું કે. તમે કદાપી ના પાડો તો હું જીવ કાઢું. પણ એ મુડદા સાથે પરણું નહિં. જ્યારે તમ જેવા દેળવાએલા જીવાન આમ ડરશે ત્યારે અનાથ અખળાઓનું શું થશે? દુષ્ટ પિતાઓને તો દયા નહિં આવે.

સુમતીચંદ—મને જ્ઞાતિનો કાંઈ ડર નથી. તમે કદાપી મને પંક્તિ બહાર મૂકશે તો તેને માટે હું કાયદેસર હલાજ લઈશ. પણ મુખત્વે તારું દ્રઢ જોઈએ.

જડાવ—મારું તો દ્રઢ છે જના. અને ખર્ચને માટે મારા પિતાનો પેટીમાંથી આજ આવેલા બે હજારની થેલી ઉપાડી લાવી હું તે લો આ રહી.

(એટલામાં દાજી એક ઘાઘણુ સાથે પ્રવેશ કરે છે.)

દાજી—શેઠ સાહેબ, તમારી પાસે આ મહારાજના કાંઈ કામ પ્રસંગે આન્યા હોય. માટે મેહરબાની કરી એકાંતે પધારો.

જડાવ—તેના આવવા પહેલાં તમે અહિં જરાવાર બેસો અમારે તમારી જરૂર છે.

દાજી—એવી થી જરૂર છે. જે હોય તે ખુશીથી કહો.

જડાવ—મારો પિતા મારાં લગ્ન ઘરડાકાકા સાથે કરવા તૈયાર થયો છે જે વાત તમારા પણ જાણવા બહાર નથી હવે તેમ નહિં થવા મેં અને મારી માતૃએ ઘણી સમજૂતી આપી પણ તે સઘળી નિષ્ફળ ગઈ. ત્યારે મેં નક્કી કર્યું કે ધન

રડા વરને ખાથ ભીડવી તે કરતાં ચિતા કાંઈ ઉતરતી નહીં.
 પણ મારે ઘણા દિવસથી આ રોઠછ ઉપર આસ્યા ખેઠેલી છે
 કારણ કે તેમનું અને મારું વય સરખું છે. વળી તેઓ વિદ્વાન,
 સદચરણી ને કુળવાન છે. અસલથી તેનું ઘર અમારી માતિમાં
 શ્રેષ્ઠતા પામેલું છે. પણ પછવાડેથી જરા પૈસે ઉતરતા ગયા.
 હાલમાં આમની કિંમત તથા સુધારાના આગેવાન જોઈ હું ખુ-
 થી છું. તેઓ કપોળ કેળવણી કુંડ સ્થાપવામાં અત્રેસર. વિધવા
 વિવાહોત્તિજક મંડળીના પ્રમુખ. ખાળગન નિષેધ સભાના મેં-
 ખર ને જૂઠી જગણુવારો નહિં કરવા જે જનરલ મિટિંગ થઈ
 છે તેના એડીટર. અરે! એટલાં તો મારા જાણવામાં છે પણ
 એ કરતાંએ વિશેષ કામમાં તેઓ હશે. પોતે સારી નોકરીપર
 છતાં કુરસદ લાવી દેશ હિતાર્થે સુકાર્ય ખનાવે છે એ આશ્ચર્ય.
 તેઓને વખતો વખત સભા જરી ખુલ્લી રીતે બાષણ કરતાં મેં
 જોયા છે. એક ઉગતા ગ્રંથ કર્તાના મંથની ટીકા કરતાં અનુ-
 ભવી એડીટરનું લખાણ મારા જાણવામાં છે કે “દેશનું ભલું
 કરવાની દૃષ્ટિ રાખનારા ઉત્સાહી પુરુષોની સંખ્યા વધેલી જો
 વાને અમે માહીએ છીએ. કેમકે દૃષ્ટિ રાખનારા કોઈવાર
 કંઈ ખતાવી દાખલો આપનારા થશે” દેશની રચીતી નખળી
 અને આર્યપુત્રોના અર્વાચીન દુરાચાર વિશે ઘણા જણ દીલ-
 ગીરી કરી રાવે પણ તેને સાચી રચીતીપર (સુધારવાનું) કામ
 માથે લે એવા પુરુષો જવેલેસેજ. ખોડવામાં શૂરા પણ માલવા-
 માં મીયાં ખખખુ” એમ નહિં. પણ જે વિષય ઉપર આપને

વારંવાર ચરચા કરતા હોઈએ ત આપણે જાતેજ પ્રથમ કરી
ખતાવવું જોઈએ “કહેનારા ધણા પણ કરનારા થોડા” એમ
ખને ત્યારે દેશની દેશ માઠી કહેવાય, જે પુરૂષોને સ્વદેશાભિ-
માનનો જીરસો હતો. ને તેઓ જે મહત્કાર્ય કરી ગયા છે તેને
તો આજે ધણા વર્ષ થઈ ગયાં પણ તેવાં કામથી પોતાનું ના-
મ અમર કરી ગયા છે. અને એ નામોને નાનાથો મોટા સૌ
વિદ્વાન વર્ગ પીછાણે છે. ને “વાહવા! તેની હિંમતને, તેના
એક્યને ને તેના સ્વદેશાભિમાન જીરસાને” એમ કહી સૌ વ-
ખાણે છે. કેમ તેને તેમ કરતાં અડચણો નહિં પડી હોય? પડે
તો પણ શું? ઉત્તમ વર્ગના માણસો આરંભેલું કામ પડતું મુ-
કતાજ નથી.

માલિનિછંદ.

“ અડચણ જય ધારી નીચના કાગ આલે,
ચર કરી જય આવે મધ્યની હામ હાલે;
ધડી ધડી જય પામી નામના તેથી ના લે,
પણ વીર નર આદ્યું કામ તો ટેક પાજે ”

સુધારા વાળાઓ તો વિધવાઓ સાથે પુનર્લગ્ન કરે છે. તો
હું કાંઈ વિધવા નથી પણ એક કુંવારી કન્યા છું. વળી અ-
ન્યો અન્ય પરીક્ષા કરી વર કન્યાએ પ્રતીધી વિવાહ કરવા શા-
સ્ત્રમાં છટ છે.

(૨૫)

શ્લોક.

इच्छयान्योन्येसंयोगःकन्यायाश्चवरस्यचः

गान्धर्वसतुविज्ञेयोमैथुन्यःकामसंभवः १

કન્યા તથા વરનો, ઇચ્છ્યાથી થયેલો સંયોગ અને જેનાં સ-
ગ્ન થવાનું મુળ કારણ માત્ર કામછે તે ગાન્ધર્વ વિવાહ બોલુ-
વો. અને એવી રીતે થયેલા વિવાહ યથાના આપણા હિંદુ શાસ્ત્રથી
અને કહેવાતી ગાથાઓથી મજબૂત પૂરાવા મળે છે. પણ એ
ખાખત વધારે વિવેચનથી બોલવા બેઠો દ્રષ્ટાંતો આપુ તો લાં-
બો વખત જતાં 'એડનું એડ' થાય. માટે સુવં વાતનો સાર
ટુંકામાં તમને એટલોજ કહું છું કે આ સુંમતીચંદ શેડનું
મારી સાથે અત્યાર વખતે તમારી સાક્ષીએ અને 'બ્રાહ્મચૂની
સહાયતાથી પાણી ઘડી શકાયો.

દાજી—મહુ સારું.

(‘બ્રાહ્મચૂ સાથે હતા તેને કહેવા રી તેણે વીધી પુર્વક
સગ્ન કરી પરણાવ્યાં તે પછીથી જગત ત્યાંજ રહી)

—❧—

प्रवेश य भो.

स्थल लालचरानुं धर.

लालचरया ऐडयो.

લલચરુ—ધરમાં તપાસ કરતાં જણાતી નથી તેવી ગાયે-

(૨૬)

હી વાત ખરી હશે કે જડાવ સુમતીચંદને પોતાની પ્રીતીથી
પરણી હવે જાણું તેં હું કરવા જઈશું તો પોતાની સહાયતાએ
વધારે જીવાનીઆ છે એટલે નાહક પજવશે. ધરડા કાકાની
તો કાંઈ ધારતી નથી એતો સાજો અમરચો પાછો જશે. મેં
પણ મૂર્ખાઈ કરી કે સ્ત્રીના અને દોકરીના મત ઉપરાંત આ
કામ કંઈ તો તેનું ફળ આંતે આ મળ્યું. “વાર્યા ન રહે પણ
હાર્યા રહે” હઠ જીવ આમ વધારે વાર વિચાર કર્યે થી સી-
દ્ધિ? પેટો વરઘોડો તો હમણાં આવશે ને કન્યા માગશે ત્યારે
શો જવાબ દેશું? માટે આપણે તો પોખારાં ગણવાં.

અજ્ઞાનતાથી તિમિરના પટથી અને માઠી દશાથી આપડી
અનાય ખાળકીને હું કૂવામાં નાંખી ખરેખર ભય ખગાડવા ધા-
રતો હતો પણ અરે! દૈવ તે સઘળું પૈમા માટેજ “મિંદડીનાં
રવાડાં લઈ કાળા હાથ ડાણુ કરે” એ કહેવત શું હું ચૂકી
ગયો? કન્યા વિક્રય તો મહા કૃત છે.

લાવણી.

આર્ય જનો મમ ચાર, કહું આ વાર, સ્તુતી ચિત્ત ધરશે ;

કન્યા વિક્રયનો ગાલ કદી નવ કરશે. ટેક. ૧

આ સર્વોત્તમ જગમાંય ધર્મ શુભ સારો,

અનુષ્ટુપ છંદ.

† “સુદાને ખાળકી આપી, ખાંધેછે મીઠજો મહે;”

પિતા પુત્રી તણો પાપી, પરતાવામાં પછી પડે.”

(૨૭)

પણુ તેને તો રે આજ ક્યો જ ન્યાશ,
 અવળાં કાર્યોજ અપાર આદરી ખેઠા,
 હોકર લાગેપી ઠીક જેસશે હેઠા,
 લઈ શાસ્ત્રોનો અનુસાર, યદીને સાર, નીધી દુઃખ તરશે,
 કન્યા વિક્રયનો ચાલ, કદી નવ કરશે. ૨
 નવ પૈસાદાર થવાય વરો શું આવે,
 ઉલટા દુખે ઝટ આપ દુઃખની ઝાળે,
 સે પુત્રીના જે દામ પણ પરમાણી,
 ખંડીત જોડું તો થાય મન નવ જાણી,
 માટે સમજ સઘ ચિત્ત, વરતતાં નિત્ય, સુખમાં કરશે,
 કન્યા વિક્રયનો ચાલ, કદી નવ કરશે. ૩
 દમ દોલ માંહે તો પોલ કુલીન જો એવો,
 કદી મળિયો પુત્રી નાય લાભ શું કેવો?
 ધર ભોમી વેચી કરે કરજ તે સારું,
 જોગે કુટુંબનો પડે થાય કેમ વાર,
 નહિ રળવા એથી જવાય, કડો શું ખાય, પેટ કેમ ભરશે,
 કન્યા વિક્રયનો ચાલ કદી નવ કરશે. ૪
 પાપી હર ને માટ સૂતા ધર કૂવે,
 નીશ દીન આશીષ તે દધ પોકથી રૂવે,
 આ કેવો રે અકરોચ નીર કોણ હુએ,

* જમાઇ રળા શકે નહિ ત્યારે પુત્રીનું પેટ પિતાએ
 ભરવું જોઈએ કેમકે “ભાણું ઠામ કંસારે જાય”

(૨૮)

અને ખડુ એમ બનાવ સૂઝ નવ જુએ.
 ધારો દૂષણ રૂપ ધીર, કોઠેને વીર, હવે કયમ કરશે,
 કન્યા વિક્રયનો ચાલ કદી નવ કરશે. ૬
 નવ આળકી નાંખી દૂષ ત્રિચારો આજે,
 તો કોરો આફત માંચ થાય શુભ લાગે,
 લવ લેશ દ્વેષ દિલ નહિં સુરતા કેમ ધારી,
 ખાંધો ખાંધો સુધીર ચાલ એ મારી,
 કરી મેં તો ખડુ મુર્ખાઈ, સુજોરે ભાઈ, સુખ આચરશે,
 કન્યા વિક્રયનો ચાલ કદી નવ કરશે. ૬

(ખોલતો ખોલતો નાચી ગય છે)

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ ધરડાકાકાનો ઉત્તરો.

ધરડાકા ને પછીથી ખીમો.

ધરડા૦—આહાહા!!! જેવી મારા મનમાં પરણવા સખં-
 થી ઉમેદ છે તેવીજ મારી પ્યારી જડાવને હશે. તે ગરીબ મા
 ખાપને ઘેરથી આવી મારે ત્યાં પૂર્ણ સુખ પામશે ત્યારે તેને
 જ્ઞાનાનો સૂર્ય ઉગ્યો જણાશે. આપણે તો તેના કલ્યાણમાં રહી-
 શું. બસા એ શું જાણે કે ધરડાકાકા મળ્યા હતા. ધણા પેસો
 એટલે જ્ઞાનો લેવાની જરૂર પાડી ધંદિઆ તો નરમ પડી છે.
 “ધરડા કરણે તે જોકરા સાર” એ ખોલના બે અર્થ મને લા-

હું પડવાના. એ પોતે ખુશી પડે તેમ કરે. આપણે તો મુઠે માટે જોયા કરશું, તેમ કરતાં છોકરાં યશે તે આપણનેજ આપ કહેવાનાં. મગર 'ખીખી ધાય મીયાં જોગ ત્યારે મીયાં ધાય ધોર જોગ' એમ તો ખરું. માણસો સૌ મારી મરકી કરે છે પણ છેતને કરે. મારા રૂપમાં શું માણા છે? જરા આંખે તેજ મોઝું પડ્યું એ-જકે? ઘાંત તો પડી ગયા છે પણ તે કોણ દેખવાનું છે? વાહ! ઉપરથી તો ભમકો દેખાય છે. પેલી તો જતાં વખતજ ખુશ થવાની.

વરઘોડો સઘળો તૈયાર થયો પણ પેટો હરામખોર હજમડો હજુ કેમ નાખ્યો? સાળાને કાંઈ માણુમ છે કે ઝટ જઈએ તો ઝટ મેળા થાય. તેને તો પોતાનુંજ તાન લાગ્યું હશે. એ ખ-ચ્યો પણ વહાલી જડાવનું રૂપ જોઈ ઝુકી રહ્યો હશે. મેં પણ રૂપિયા ખરચ્યા પ્રમાણુ. વાર એતો હજુ નાખ્યો. વળી સાસ-રાના ઘરનાં પણ કોઈ ફરકતાં નથી. અરે! તેની થી ચિંતા છે ચલાવો આપણેજ.

(ગાજતે વાજતે વરઘોડો મધ્ય ખજારમાં આવે છે એ-

ટલામાં ઉભા રહો ઉભા રહો એવો અવાજ ધાય છે.)

(ખીમો આવે છે)

ખીમો—કાકા, દગો થયો.

ધરડાં—હું થાપી.

ખીમો—તમારી વહાલી જડાવ તો વંઠી ગઈ.

ધરડાં—સાળા તારી મા વંઠી. કયારના તને કહીએ છી

એ કે તારે જાણું ના ચડવું. વિચારીને ખોલ આગરથું હસવાને મારે છડ પણ વખતએ ના વરતવો? કેમ મારો પ્યારો જડાવ કપાં છે?

ખીમો—અરે! એ રાંડ તો એ મૂઢ.

ધરડાં—હરામખોર તારી શબ હમાણું ખડુજ વધી છે.

ખીમો—સવળી વાત જાણ્યા પછી તમે પણ એમજ કહેશો.

ધરડાં—કેમ?

ખીમો—એ પોતાને તમારી સાથે વરવા ઇચ્છા નહિં હોય તેમ છતાં તેના પિતાએ તમારી સાથે ખળાત્કારે સગન કયું જ્યારે ખરે વખત આવ્યો ત્યારે તે ગામમાં સાયક માણસને યથા વિધી ગાંધર્વ વિવાહ કરી વરી. હવે તપાસ કરતાં જણાય છે ક્રોડ વાતે જડાવ તમને મળવાની નથી. તેમ છતાં કદાપી મળે પણ તે તમારે ત્યાં આવી મરવાનું કહે છે. એતો નિશચ કાકા તમ જેવા નમાણા વરને વરી એ શું સુખ ભોગવે? તમારા પંડના તો દેખીતાજ ભડકા.

ધરડાં—ચરે ટાયડું રહેવા દઈ વાત આગળ ચલાવ.

ખીમો—મરવાનું ખોલે છે તથાપી ગામમાં સારો આખરદાર દાજી કીને ગરાશીએ છે તે કહે છે કે 'હું' મોકલું પણ ધરડાકાકાના ધરમાં ગયા પછી એક માસની અંદર તેના હાથ દરકતથી ખુશી ખખરનો કાગળ આવે ત્યાં સુધી જાન-માંથી પાંચ જણ સારા સારા અહિં રહેા. જો તે કુથળ હોય તો તેઓને શીરપાવ આપી રજા આપું અને કદાપી તે આધ.

ત્યાં મરે તો તેઓને અહિં મારું' આ વાત મેં આખી જાનના માણસોને પૂછી પણ કોઈ રહેવા કબુલ થતું નથી. ને તેઓ તો યુપ યુપ એક પછી એક વટાણા વાવી ગયા. જડાવનો પિતા પણ તેમજ કરી ખેડે છે. માટે મારા ધારવા પ્રમાણે હાલ તો પાછું ઘેર જવું.

ધરડાં—એ અધું તો ખરું મયું. વળી ઓછામાં પૂરું રૂપિયા પણ પુષ્કળ જોયા.

ખીમો—એમાં થી ચિંતા? તમારા મૂંઝા પછવાડે દારામાં ખર્ચ કરવાની જરૂર પડત ના? તે તમે હાથે કર્યો ગણાશે માટે તમ જોવા તો જાગ્યથાળી કોઈ નહિં.

ધરડાં—હા, એતો ખરું. હીક ત્યારે ચાલો પાછા.

ખીમો—કાકા “ લાણખંશુર દેહ અને ચળીત લક્ષ્મીને બરંસો કરવો નહિં.

મનહરછંદ.

મળી જે લક્ષ્મીજી તુંને ચળીત દીસે છે એક,
દાટી ઢંગ દામ તેનો ગર્વ નહિં ધારવો,
રાજાઓને કરે રંક રંક તે કરે અમીર,
આખર પડાવે નીર પ્રેમશું વધારવો,
શરીર સુધી સંપત્તિ જાણ અહુ ખતાવે વિત્ત,
મારું મારું કરી જીવ ચિંતાએ આકારવો;
કરે સજા ધીક ધીક સમજી હરે તે હીક,
તેથી સચ છોડે પ્રીત પડે નહિં વારવો.

(૩૨)

નાણાના બરાયા તારી હૈયા વિના સ્ત્રિજ મૂઠં,
ધંધરી માયા છે એમ જાણી સ્થીર રાખવું;
પૈત્રા તણે લોભે પાપી પિતા પુત્રી આપે તોય,
અયોગ્ય વચેજ શીદ પડે વાંખ ચાખવું,
કઠી વંશ જન્ય ત્યારે સૃષ્ટિ શું કંજડ થાય,
દ્રઢ એ કરી વિચાર વય કાઢી નાંખવું;
દ્રવ્ય કોઈ ફાંડે ધરી અગર સૌ સાધટી કરી,
નામ ત્યાં અમર કરી રામ નામ જાખવું. ૨
(સૌ જન્ય છે.)

(૩૩)

સૂચના.

નીચે લખેલાં પુસ્તકો જેમને મંગાવવાની ખુશી હોય તેમણે મને અગર બાવનગરમાં હિતોપદેશક રત્નના તંત્રી મી. આત્મારામ નારણજીને કીમત તથા ટપાલ ખર્ચ મોકલી મંગાવી લેવાં. ટપાલનો જુમ્મો મંગાવનારને ચીર છે.

પુસ્તકનું નામ.	કીમત	ટપાલ ખર્ચ
જગોને જીવરામ	૦-૨-૦	૦-૦-૬
કૃપણશ્યામને પ્રયંગી દિજી	૦-૩-૦	૦-૦-૬
ધરડા કાકાનો વરસોડો	૦-૩-૦	૦-૦-૬

ભટ કાગળ માધ્યમથી સંપાદના.

-૪૬૭૩૬-

અગાઉથી થયેલાં ગ્રાહકોનાં નામ.

— x x —

૧૦૧ કુમાર શ્રી રત્નસિંહજી ભગવતસિંહજી	લીમડા
૮ શેહેર બુલદખાનજી રૂરતમખાનજી	જુનાગઢ
૮ મોર જમુભાઈ ચાંદભાઈ	”
૫ કૃપાશંકર સુખરામ મેહેતાજી	લીમડા
૫ આત્મારામ નારણજી	ભાવનગર
૪ જ્ઞેદાસાલ હિમેદરામ મેહેતાજી	વાગડ
૩ ખાળાશંકર જગજીવન કારકુન	ચીહાનગર
૩ હુવાણા જ્ઞાતિ શુભેચ્છક મંડળી	ભાવનગર
૨ હિમીયાશંકર વીરજી તાલુકા મારતર	વેરાવળ
૨ છગનલાલ નરૌતમદાસ	ધરમપુર
૨ ઠકર જેરામ નરૌતમ	”
૨ ધરુછાશંકર કાળીદાસ	કુંડલા
૨ હરજીવન માધવજી તાલુકા મારતર	વળા
૨ સંતોકરામ પ્રજ્ઞદાસ	કુંડલા
૨ વલ્લભજી હરીદત્ત	જુનાગઢ
૨ ગજધર માવજી વી. જયરામ રૈવિન્દ્ર સરવૈયર	ભુજ
૨ લાલજી રૂગનાથ રાવળ મેહેતાજી	દર્શીસરા
૨ મોરારજી વી. અમ્મરામર	દેશલપુર
૨ ગવરીશંકર જ્ઞેશંકર મેહેતાજી	પરવાળા

૧ છોટાલાલ મગનલાલ મેહતાજી	વામણા
૧ માણિક્યંદ કીકા કારકુન	શીફાર
૧ દુલભજી ચતુર્ભુજ	"
૧ મગનલાલ જીમજી	"
૧ નરૌતમ નિત્યાનંદ સેક્રેટરી ટોળક શુભેચ્છક સભા, અમદાવાદ	અમદાવાદ
૧ ધ્રુવ ખાલાભાઈ લલુભાઈ	ખારાધોડા
૧ ધ્રુવ પરભુલાલ કેશવલાલ	"
૧ ગણપતરામ મહાનંદ	"
૧ વલ્લભરામ ગંગારામ	"
૧ સુનીલાલ દોલતચંદ	રાણનગર
૧ લલુભાઈ પ્રેમચંદ	"
૧ ગંભીર શુભામચંદ	"
૧ છોટાલાલ ગીલા	"
૧ ગીરધર ખુટા	"
૧ ગીરધરલાલ નાયા	"
૧ રણછોડ શુભામરાય	"
૧ જગજીવન રતનજી	"
૧ કાછીયા પરભુ રગનાથ	"
૧ રજપુત લખા નાયા	"
૧ પટેલ ખડેર જીવા	"
૧ પટેલ નારણ લાડે	"
૧ પટેલ કુબેર કરસન	"

૧ માતીરામ હરીદાસ	મુંબઈ
૧ રામજી કલ્યાણજી	કુંડલા
૧ કીલ વવીઠલદાસ ઝીણા	"
૧ ત્રીલોચન છગન	"
૧ હીરાચંદ ગોપાળજી	"
૧ ગીરજાશંકર નાનાભાઈ	"
૧ હરજીવન રામજી	"
૧ ગોપાળજી પીતામર	"
૧ ભગવાન જસરાજ	"
૧ હરજીવન ડાહ્યાભાઈ	"
૧ ડાયા તુળશી	"
૧ વેણીશંકર જુલાહીરામ	જુનાગઢ
૧ વોરા ઉમીયાશંકર પીતામર	"
૧ નર્મદાશંકર લુદરજી	"
૧ નાગજી કરાનજી	"
૧ મેહતા પરસોતમ મુળજી કાયસ્ત	લુજ
૧ આરાવઝલી ખીનમહમદ	"
૧ ગોવંદન પ્રમુજી	"
૧ મેહતા મુગટરામ ભવાનીશંકર	"
૧ લક્ષ્મીદાસ હરજીવન	"
૧ વરારામ માવજી જયરામ	"
૧ માણીકલાલ લક્ષ્મીદાસ	"

૧ રાવલ દલપતરામ લવજી	૧૭
૧ ખોળ રતનશી કાનજી	૨૨
૧ ભવાન વેલજી	જેતપુર
૧ મોનજી ભવાન	જેતપુર
૧ વઢીલ સરીફ સુમાર	જેતપુર
૧ કેશવજી ચામળજી	જેતપુર
૧ હીરાચંદ ઝીણા	જેતપુર
૧ ત્રીકમજી હેમરાજ	જેતપુર
૧ મણીચંકર જેતપુર	જેતપુર
૧ ગંગાચંકર આંખાચંકર મહેતાજી	લાખણીઆ
૧ જગજીવન હરજીવન	લાખણીઆ
૧ ઠાકોર શ્રી ભોજરાજજી પ્રાગજી	લાખણીઆ
૧ સોની નેણસી ટોપણુ	લાખણીઆ
૧ શેઠ રામજીયા રતનશી	લાખણીઆ
૧ જાડેજી જામદારસંઘજી કલ્યાણજી	લાખણીઆ
૧ શેઠ ખટાકે હરચંદ	લાખણીઆ
૧ શેઠ પ્રેમજી નારણજી	લાખણીઆ
૧ શેઠ મુળજી કરચન	લાખણીઆ
૧ શેઠ આસુ વેશનજી	લાખણીઆ
૧ હજુરી જેઠાભાઈ	લાખણીઆ
૧ કેશવજી લેહરાભાઈ સખટ્ટેજી	કવેટા
૧ દયારથલાલ ગંગારામ	પાટણુ

૧	ઉગનલાલ લલુભાઈ	ખેરવા
૧	રણુકોડલાલ લાલચંદ	ખેરવા
૧	પુંજલાલ માનચંદ	ખેરવા
૧	પ્રતાપચંકર દેવચંકર	ખેરવા
૧	કીશોરલાલ માનચંદ	ખેરવા
૧	ખાવા મોતીરામ મોનદાસ	ધીપળી
૧	વીઠજરાવ સખારાવ કારકુન	શીલાનગર
૧	ઉમયાચંકર હીરાચંકર કારકુન	શીલાનગર
૧	અમરસંઘ હાદા	શીલાનગર
૧	મુળજી વજેરામ કારકુન	લીલીયા
૧	સોની કેશવજી દેવજી	રંધોળા
૧	ઠકર હરજીવન માવજી	રંધોળા
૧	પંડીત જીદવજી ચામજી	રંધોળા
૧	ખાવા મોહનદાસ ખજીરામ	રંધોળા
૧	લાલજી નારણ	ખીસખા
૧	પરીખ ગોરધન વાહુલાભાઈ	પેટકાદ
૧	હરજીવન નારણ	રામાણકા
૧	મેતા ચામજી કાળીદાસ	રામાણકા
૧	મેતા ત્રીભોવનદાસ મોડીદાસ	રામાણકા
૧	શેઠ માધવજી માવજી	રામાણકા
૧	રાએળ હામાભાઈ ગોયાભાઈ	રામાણકા
૧	ત્રવાડી ખેચર દેવજી	પરવાળા

૧ ગોહિલ રામાભાઈ વી. અખાભાઈ	પરવાળા
૧ હરીશંકર ગોવિંદરામ	રેવા
૧ પટેલ રામભાઈ મથુરભાઈ	સોણવા
૧ પટેલ નરસીભાઈ લલુભાઈ	સોણવા
૧ જટાશંકર નરસીરામ દિવેદી	રાજકોટ
૧ રાં. અચરતલાલ મણીરામ ભચેચ	અમદાવાદ
૧ શ્રી યાજ્ઞજ્ઞાન વર્ધક રાખા	અમદાવાદ
૧ શ્રી વડનગગાવ્યંતર સુભેચ્છક રાખા	અમદાવાદ
૧ પ્રાણગોવિંદ રાજરામ	અમદાવાદ
૧ હીંગલાલ વિદ્યારામ ફરૂઝ આર્મીબટંટ	સુથરામપુર
૧ પીતામર મોરરાજ દેડમારતર	"
૧ મનસુખલાલ દુભેરજી આ. મારતર	"
૧ મથુર નરૌતમ	"
૧ અખાલાલ હરીવલવ	"
૧ દામોદર નથુરામ જ્ઞેશી મેડેતાજી કમીયાળા	કમીયાળા
૧ તુળજરામ આત્મારામ કારકુન	રાંદેર
૧ શેઠ લાલજી ચાંપચી	દેશલપુર
૧ દકર પ્રાગજી દાકરચી	દેશલપુર
૧ રા. વનરાવન રઘુભાઈ	ભાવનગર
૧ રા. માણિકલાલ ગવરીશંકર	ભાવનગર
૧ રા. વજ્જલાલ ઓધવજી	ભાવનગર
૧ અમરચંદ ભગવાનદાસ	મેંગળી
૧ પંડીત વનમાળી જીભાઈ	રંધેળા
૧ પંડીત ખેચર દુર્લભરામ	રંધેળા

